

О. М. Вівсянник,

к. держ. упр., докторант кафедри публічного управління та землеустрою,
Класичний приватний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9373-047X>

І. А. Сазонець,

д. е. н., професор, професор кафедри туризму та готельно-ресторанного бізнесу
туристичної діяльності, ВНПЗ "Дніпровський гуманітарний університет"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8032-3675>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.6.208

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВОЮ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ В САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ЗАКЛАДАХ

O. Vivsyannik,

PhD in Public Administration, Doctoral student of the Department of
Public Administration and Land Management, Classical private university

I. Sazonets,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department
of Tourist and Hotel-Restaurant Business, Dnieper Humanities University

PREREQUISITES FOR THE STATE CREATION OF BARRIER-FREE SPACE IN SANATORIUM AND SPA INSTITUTIONS

Доведено, що санаторно-курортне лікування є великим сегментом реабілітації військовослужбовців, цивільного населення, демобілізованих, які отримали інвалідність, або вийшли з лав Збройних Сил України за медичними показниками без оформлення інвалідності.

Визначено, що санаторно-курортні заклади є вагомою частиною процесу реабілітації інвалідів. Вони приймають участь у цьому процесі разом з лікарнями, реабілітаційними Центрами, госпіталями та іншими закладами. Значна кількість створених на теперішній Реабілітаційних Центрів є по суті санаторно-курортними закладами нового формату, які діють в нових умовах, розташовані в рекреаційній зоні та надають як готельні, так і ресторанні послуги.

Надано профіль клієнтів з обмеженими можливостями. Визначено, що сьогодні виникла потреба осмисленого формування багатьох концепцій фізіологічних порушень, розширення можливостей санаторно-курортних послуг для реабілітації.

It has been proven that sanatorium-resort treatment is a large segment of the rehabilitation of military personnel, civilians, demobilized persons who have received a disability, or left the ranks of the Armed Forces of Ukraine based on medical indicators without registration of disability. The number of dead and wounded is a state secret, but separate statistics are provided by foreign news agencies, international organizations and public organizations. All these persons need rehabilitation in medical and health facilities.

It was determined that sanatoriums are an important part of the rehabilitation process for the disabled. They participate in this process together with hospitals, rehabilitation centers, hospitals and other institutions. A significant number of currently created Rehabilitation Centers are essentially sanatorium-resort facilities of a new format, which operate in new conditions, are located in the recreation area and provide both hotel and restaurant services.

A profile of clients with disabilities is provided: this is a person who has specific consumer needs according to the type of illness (permanent or temporary), the type of disability that limits or prevents the performance of a certain activity, or the type of disability that limits his ability to perform an activity in a way or range, what is considered normal for a person; this is a person, as a rule, with a lower income level, but if the offer is adapted to his needs, he can become a loyal consumer of resort products and services; is a person who is very loyal to places (hotels, motels, restaurants) and destinations that have been adapted to their needs so that they can access travel and medical services.

It was determined that until recently, the public administration was dominated by the idea that persons with life restrictions (disabled persons) or those with certain deviations in their health should be dealt with by representatives of the Ministry of Health of Ukraine and the Ministry of Social Policy of Ukraine. However, today there is a need for a meaningful formation of many concepts of physiological disorders, expansion of the possibilities of sanatorium-resort services for rehabilitation.

Ключові слова: передумови, формування, держава, безбар'єрний простір, санаторно-курортні заклади, інвалідність.

Key words: prerequisites, formation, state, barrier-free space, health resort facilities, disability.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Санаторно-курортне лікування є великим сегментом реабілітації військовослужбовців, цивільного населення, демобілізованих, які отримали інвалідність, або вийшли з лав Збройних Сил України за медичними показниками без оформлення інвалідності. Кількість загиблих та поранених є державною таємницею, але окрема статистика надається іноземними інформаційними агентствами, міжнародними організаціями та громадськими організаціями. З посиланням на неназваних представників адміністрації США оцінку втрат під час війни дає газета The New York Times. (Інформація на 18 серпня 2023 р.). Ідеться лише про втрати на полі бою. Цивільне населення, загиблі та поранені внаслідок російського вторгнення, до цього числа не входять. Стверджується, що у війні загинули до 120 тисяч росіян і приблизно 170—180 тисяч поранені. Україна ж, як пише видання, могла втратити до 70 тисяч убитими та до 120 тисяч пораненими [1].

За інформацією Міністерства соціальної політики України Станом на 01 січня 2020 року, в Україні 2,7 млн осіб мають інвалідність, у тому числі 222,3 тис. осіб з I групою інвалідності, 900,8 тис. осіб з II групою інвалідності, 1416,0 тис. осіб з III групою інвалідності. Соціальний захист осіб з інвалідністю міститься у пенсійному забезпеченні, нарахуванні компенсаційних та державних допомог, отриманні пільг та відповідних соціальних послуг, санаторно-курортному лікуванні, у тому числі встановлення опіки (піклування) або стороннього догляду, наданні реабілітаційних заходів, забезпеченні технічними та іншими засобами реабілітації, автотранспортом і та 163,9 тис. дітей з інвалідністю [2].

На сайті Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України 22 вересня 2023 року опубліковано інформацію, що в Україні налічується вже 3 мільйони людей з інвалідністю, а за півтора року приріст людей з інвалідністю становить приблизно 300 тисяч [3].

Крім військовослужбовців під час війни великі ризики для здоров'я, загибелі, отримання інвалідності має цивільне населення, яке мешкає в зонах бойових дій або на прилеглих до них територіях. На сайті Благодійного Фонду "Слово і діло" станом на 20 лютого 2024, наведено статистику ООН щодо втрат серед цивільного населення України під час агресії росії. Жертвами повномасштабної російської агресії, за даними ООН, стали понад 30 тисяч мирних громадян України: 10 тисяч 378 людей загинули та 19 тисяч 632 було поранено. Ці дані відображають лише верифіковану організацією кількість жертв серед цивільних: насправді їх набагато більше, але точну цифру до завершення війни встановити неможливо [4].

Всі ці особи потребують проходження реабілітації. Санаторно-курортні заклади є вагомим частиним процесу реабілітації інвалідів. Вони приймають участь у цьому процесі разом з лікарнями, реабілітаційними Центрами, госпіталями та іншими закладами. Перелік таких закладів станом на 07 лютого 2024 року можна знайти на сайті Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю. Значна кількість створених на теперішній Реабілітаційних Центрів є по суті санаторно-курортними закладами нового формату, які діють в нових умовах, розташовані в рекреаційній зоні та надають як готельні, так і ресторанні послуги [5].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Відомі науковці в сфері державного управління досліджували проблеми державного регулювання діяльності санаторно-курортних підприємств. Серед таких науковців необхідно визначити таких як Баб'як О.В.[6], Зима І.Я., Сазонець І.Л. [7], Сазонець О.М.[8], Обуховська Л.І. [9] та ін. В своїх працях вони проаналізували напрями стратегічного розвитку санаторно-курортних підприємств, методи оцінки діяльності санаторно-курортних підприємств, шляхи трансформації діяльності санаторно-курортних підприємств, діяльність санаторно-курортних підприємств як закладів профілактики та реабілітації та ін. Однак, ситуація в країні потребує розширити масштаби наукових пошуків в цьому напрямі, зокрема концентрації уваги на створенні в санаторно-курортних закладах безбар'єрного простору.

МЕТОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Недостатня увага нашої держави до людей з інвалідністю, потребам реабілітації та пораненим є одним з факторів, який поширюється російськими засобами пропаганди в суспільстві [10]. Тому проведення наукових досліджень в цій сфері, оприлюднення можливостей санаторно-курортного лікування, реабілітації, можливостей створення безбар'єрного простору є важливим фактором не тільки для вдосконалення цього процесу, але й консолідації суспільства. Висвітленню цього актуального питання присвячено подану статтю.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Частка людей з обмеженими можливостями (порушеннями) у світі, згідно з документами та статистикою ООН, становить у середньому 10 %. В США за оцінками кількість цих людей становить 20% населення, а в європейських країнах біля 37 мільйонів людей з обмеженими можливостями — це означає, що у кожній із чотирьох родин є інвалід. У Великобританії таких лю-

дей 15%, в Іспанії, Німеччині та Польщі 9—10% [13]. Існує достатньо причин для того, щоб цей сегмент суспільства — люди із обмеженими можливостями, потребував особливої уваги як з боку постачальників послуг будь-якого типу, так й дослідників у сфері менеджменту, маркетингу, туризму, права, інформатики тощо. Найважливішим є той факт, що це явище стає дедалі більш актуальним, і йому слід приділити особливу увагу.

Щоб ідентифікувати цей сегмент санаторно-курортної діяльності, доцільно скористатися класифікацією Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), яка визначає інвалідність як "будь-яке обмеження або відсутність здатності виконувати діяльність у спосіб, який вважається нормальним для людини" [11, с. 23].

Перша класифікація інвалідності була зроблена за Міжнародною класифікацією порушень, інвалідності та обмежень (ICIDH), створеною англійським ревматологом Філіпом Вудсом. Ця класифікація була переглянута в 2002 році, коли вона стала Міжнародною класифікацією ICIDH-2. Інвалідність може означати порушення слуху, рухливості, інтелекту або психічного здоров'я. Фізична інвалідність може означати нездатність працювати або вільно пересуватися і може поширюватися на нездатність виконувати нормальні рухи вчасно на розумному рівні [12, с. 387].

За даними Європейської комісії, фізичні вади часто включають обмежену рухливість. Люди з обмеженими можливостями часто використовують інвалідні візки, тростини, милиці або інші засоби пересування. У дослідженні, проведеному Деніелом Роджерсом і Браємом Бігінсом [13], було зазначено, що хворих на цукровий діабет необхідно віднести до категорії осіб з обмеженими фізичними можливостями, оскільки цей стан може вплинути на рухливість пацієнтів.

Офіційне визначення підкреслює соціальні бар'єри, які висувуються для людей з обмеженими можливостями. Акцент в системі державного управління адаптації людей з обмеженими можливостями, як і раніше, робиться на наявності недоліків і менше на необхідності зміни середовища відповідно до потреб цих осіб. Система державного управління повинна створити умови, що забезпечать вільний доступ до реалізації прав громадянина та зможуть усунути поточну ситуацію, в якій багато людей з обмеженими можливостями вважаються "пасивними одержувачами послуг і пілг", в тому числі в дуже важливій для їх реабілітації та адаптації курортній сфері [13].

Очевидно, що в літературі присвяченій дослідженню проблем державного управління курортною діяльністю не було створено єдиної соціальної моделі людей з обмеженими можливостями. Закономірне питання полягає в тому, чи може курортне лікування та оздоровчий туризм мве задовольнити потреби таких людей. Проте важливо зазначити, що ряд дослідників усвідомлюють, що це явище є глобальним, але зосереджуються на визначенні інвалідності, а не на пошуку реальних рішень для підтримки цього сегменту споживачів в цілому.

Основу інвалідності становить прояв різних видів та форм обмежень життєдіяльності, детермінованих соціальними умовами. Різні види та форми обмежень життєдіяльності розглядаються в достатньо широко і не виключають можливості участі людини у соціально-культурному житті суспільства. Щоб бути у рівних умовах з іншими членами суспільства, особи з обмеженням

життєдіяльності висувують особливі потреби, що забезпечує їх адекватне функціонування. В історичному аспекті простежуються різні моделі інвалідності, що лежать в основі формування ставлення суспільства до інвалідів та інвалідів до суспільства [14].

В рамках медичної моделі інвалідність визначається як порушення чи хронічний стан, що обмежує життєдіяльність індивідуума. Визнання інваліда хворим орієнтує на відповідне щодо нього ставлення, що виключає розгляд соціального аспекту обмеження життєдіяльності. Вирішення всіх проблем зводиться до того, щоб усі зусилля з інтеграції інвалідів сконцентрувати на лікуванні та різноманітних компенсаціях.

Для державного управління курортною індустрією та індустрією гостинності правильне визначення інвалідності є дуже важливим, оскільки воно допомагає сформувати профіль споживача з обмеженими можливостями, який індустрія гостинності повинна враховувати, в процесі адаптації свої пропозиції до попиту туристів з обмеженими можливостями. Серед усіх галузей туризм, мабуть, повинен швидше реагувати на потреби споживачів цього сегменту. З огляду на характер сучасних курортних послуг, це може навіть покращити стан здоров'я або розширити фізичні можливості, які обмежують їх доступ до повсякденної діяльності та досягти посилення соціальної інтеграції.

Взявши за відправну точку аналіз результатів досліджень щодо проблеми людей з обмеженими можливостями в індустрії гостинності на міжнародному рівні, на нашу думку, профіль клієнтів з обмеженими можливостями можна окреслити таким чином:

- це особа, яка має специфічні споживчі потреби відповідно до типу захворювання (постійні чи тимчасові), виду інвалідності, яка обмежує або перешкоджає виконанню певної діяльності або типу інвалідності, яка обмежує її можливість виконувати діяльність у спосіб або діапазон, що вважається нормальним для людини;

- це особа, як правило, з нижчим рівнем доходу, але якщо пропозиція адаптована до її потреб, вона може стати лояльним споживачем курортних продуктів і послуг;

- ці особа, що є дуже лояльною до місць (готелів, мотелів, ресторанів) і напрямків, які виявилися адаптованими до їхніх потреб, аби вони могли мати доступ до туристичних і медичних послуг.

Ігнорування державного значення вирішення проблем інвалідів, розгляд інвалідності як індивідуального стану індивідуума, викликаний порушенням здоров'я, травмою чи дефектом розвитку, спричиняє труднощі у визначенні соціальної ролі інвалідів як єдиної соціально-структурованої одиниці та обмежує її можливостей активної участі у житті. Відома міжнародна організація European Network for Accessible Tourism узагальнює практику соціалізації інвалідів, в тому числі шляхом створення безбар'єрного простору у курортній діяльності, поширює цю практику, надає рекомендації щодо соціальної активності інвалідів та їх участі у туристичному бізнесі. Зазначений підхід сприяє підвищенню соціального статусу людей з обмеженнями життєдіяльності та посилює соціальні стереотипи щодо їх місця в суспільстві [15].

Вади, які мають інваліди, автоматично виключають їх з-поміж числа осіб, котрі можуть масово користуватися курортними послугами. Згідно з психосоціальною

моделлю інвалідність розглядається як похідна від обмеженості функцій організму, проте передбачає, що інвалідність перетворюється на обмеженість можливостей внаслідок неадекватного фізичного та соціального оточення. Відповідно до такого підходу, інваліди у фізичному чи психічному відношенні відрізняються від здорових людей, але їхня безпорадність полягає не лише в наявних особливостях, а й у реакції соціального оточення.

Представлений профіль людини з обмеженими можливостями — рекреанта санаторно-курортного підприємства веде до "індивідуалізації" проблеми, яка не враховує соціального аспекту формування інвалідності при взаємодії індивіда та соціального оточення. Наслідком такого підходу стає визнання соціальної ізоляції та дискримінації інвалідів. Інвалідність залишається індивідуальною проблемою інваліда. Інваліди розглядаються як об'єкт соціальної політики держави, але не як її суб'єкт. Тому необхідно враховувати соціальне оточення людини з обмеженими можливостями. Таке оточення може бути сформовано на основі виконання суспільством як формальних норм та правил поведінки з інвалідом, так і неформального відношення кожної людини в суспільстві до інвалідів, в тому числі і відношення до людей з обмеженими можливостями в санаторно-курортній діяльності.

ВИСНОВКИ

За останні роки кількість інвалідів постійно збільшується. Зниження тих чи інших здібностей людини порушують загальноприйняті взаємини у суспільстві та можуть стати причинами, що породжують особливі потреби при функціонуванні у різних сферах життєдіяльності. Особливі потреби виникають і при отриманні курортних послуг нарівні з усіма, в умовах інклюзивного туризму, оздоровлення та рекреації.

До недавнього часу в державному управлінні домінувало уявлення, що особами з обмеженням життєдіяльності (інвалідами) або такими, що мають певні відхилення у своєму здоров'ї, повинні займатися представники відповідних соціальних відомств, а зокрема Міністерство охорони здоров'я України та Міністерство соціальної політики України. Проте зі зміною тлумачення поняття "здоров'я" виникла потреба осмисленого формування багатьох концепцій фізіологічних порушень, розширення можливостей санаторно-курортних послуг. Подолання стереотипних установок, що виникають у сфері санаторно-курортної діяльності дозволяє змінити ставлення до лікувально-оздоровчого туризму та інклюзивного туризму, адаптувати людей з обмеженими можливостями, які отримали інвалідність внаслідок бойових дій до цивільного життя, підвищити ефективність діяльності санаторно-курортних підприємств як центрів оздоровлення та реабілітації.

Література:

1. Загальні втрати сторін у війні в Україні сягають пів мільйона — NYT. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vtraty-storin-u-vijni-v-ukrajini-do-pivmilyona/32554391.html> (дата звернення: 21.01.2024 р.).
2. Міністерство соціальної політики України. Офіційний сайт. Стінка: особам з інвалідністю. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html#:~:text=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%20%20163%2C9%20%D1%82%D0%B8%D1%81%82%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%94> (дата звернення: 21.01.2024 р.).

URL: <https://minre.gov.ua/2023/09/22/v-ukrajini-nalichuyetsya-3-miljony-lyudej-z-invalidnistyu/#:~:text=%D0%90%D0%B4%D0%B6%D0%B5%20%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B5%D0%B9%2C%20%D1%89%D0%BE%20%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BC%D0%B8%2C%20%D0%B7%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%94> (дата звернення: 21.01.2024 р.).

3. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. В Україні налічується 3 мільйони людей з інвалідністю. URL: <https://minre.gov.ua/2023/09/22/v-ukrajini-nalichuyetsya-3-miljony-lyudej-z-invalidnistyu/#:~:text=%D0%90%D0%B4%D0%B6%D0%B5%20%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B5%D0%B9%2C%20%D1%89%D0%BE%20%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BC%D0%B8%2C%20%D0%B7%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%94> (дата звернення: 21.01.2024 р.).

4. Реальні цифри набагато вищі: втрати серед цивільного населення України за даними ООН. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/02/20/infografika/suspilstvo/realni-cyfy-nabahato-vyshhi-vtraty-sered-cyvilnoho-naselennya-ukrayiny-dany-my-onn#:~:text=%D0%96%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B2%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%81%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%97%2C%20%D0%B7%D0%B0,19%20%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%8F%D1%87%20632%20%D0%B1%D1%83%D0%BB%D0%BE%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BE> (дата звернення: 21.01.2024 р.).

5. Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю. Перелік реабілітаційних установ. URL: <https://www.ispf.gov.ua/diyalnist/reabilitaciya-ditej/perelik-reabilitacijnih-ustanov> (дата звернення: 21.01.2024 р.).

6. Баб'як О.В. Державне управління профілактикою та реабілітацією в умовах трансформації діяльності санаторно-курортних підприємств. Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування. 2022 р., № 2 (76). С. 25—29.

7. Сазонець І.Л., Зима І.Я. Соціальні інститути в трансформації державної системи управління охороною здоров'я: монографія. Рівне: Волин. обереги, 2018. 168 с.

8. Сазонець О.М., Ганкіна М.С. Шляхи реалізації соціально-комунікативної функції підприємств міжнародного туризму в практичній діяльності. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 11. С. 38—42.

9. Зима І.Я., Обуховська Л.І. Механізми забезпечення діяльності комунальних підприємств — закладів охорони здоров'я в умовах децентралізації. Рівне. Волинські обереги, 2020, 168 с.

10. Війна та інклюзивність: як ворожий агітпроп намагається погіршити сприйняття українцями людей з інвалідністю. URL: <https://detector.media/propahan>

da_vplyvy/article/220957/2023-12-24-viyna-ta-inklyuzyvnyist-yak-vorozhyu-agitprop-namagaietsya-pogirshyty-sprynyattya-ukraintsyamy-lyudey-z-invalidnistyu/ (дата звернення: 21.01.2024 р.).

11. Goeldner C.R. & Brent Ritchie, J.R. Tourism principles, practices, philosophies 2003. pp. 313—317.

12. Ozturk Y., Yayli, A. and Yesiltas, M. Is the Turkish tourism industry ready for a disabled customer smarket? The views of hotel and travel agency managers, Tourism Management, 2008. Vol. 29 No. 2, pp. 382—389.

13. United Nations (UN), Convention on the Rights of Persons with Disabilities, United Nations, New York, NY. URL: www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf (дата звернення: 21.12.2023 р.).

14. Darcy S. and Buhalis, D. Introduction: from disabled tourists to accessible tourism, Accessible Tourism: Concepts and Issues. Channel View Publications, Bristol, 2010. 128 p.

15. European Network for Accessible Tourism. Working together to make tourism in Europe accessible to all (flyer). URL: www.accessibletourism.org/resources/enat-a3_2010_en_for_web.pdf (дата звернення: 21.12.2023 р.).

References:

1. Radio Svoboda (2023), "The total losses of the parties in the war in Ukraine reach half a million — NYT", available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vtraty-storin-u-vijni-v-ukrajini-do-piv-milyona/32554391.html> (Accessed 21.01.2024).

2. Ministry of Social Policy (2024), "For persons with disabilities", available at: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html#:~:text=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BC%20%D0%BD%D0%B0%2001%D1%81%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%8F%202020%D1%96%D0%BD%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D1%82%D0%B0%20163%2C9%20%D1%82%D0%B8%D1%81> (Accessed 21.01.2024).

3. Ministry of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine (2023), "There are three million individuals with disabilities in Ukraine", available at: <https://minre.gov.ua/2023/09/22/v-ukrajini-nalichuyetsya-3-miljony-lyudej-z-invalidnistyu/#:~:text=%D0%90%D0%B4%D0%B6%D0%B5%20%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B5%D0%B9%2C%20%D1%89%D0%BE%20%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BC%D0%B8%2C%20%D0%B7%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%94> (Accessed 21.01.2024).

4. slovovidlo.ua (2024), "The real figures are much higher: losses among the civilian population of Ukraine according to the UN", available at: <https://www.slovovidlo.ua/2024/02/20/infografika/suspilstvo/realni-cyfrynabahato-vyshhi-vtraty-sered-cyvilnoho-naselennya-ukrayiny-danymy-oon#:~:text=%D0%96%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B2%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%97%2C%20%D0%B7%D0%B0%19%20%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%8F%D1%87%20632%20%D0%B1%D1%83%D0%BB%D0%BE%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BE> (Accessed 21.01.2024).

5. Fund for Social Protection of Persons with Disabilities (2024), "Fund for social protection of persons with disabilities. List of rehabilitation institutions", available at: <https://www.ispf.gov.ua/diyalnist/reabilitaciya-ditej/perelik-reabilitacijnih-ustanov> (Accessed 21.01.2024).

6. Bab'iak, O.V. (2022), "State management of prevention and rehabilitation in conditions of transformation of activities of sanatorium-resort enterprises", Derzhava ta rehiony. Seriya: Publichne upravlinnia i administruvannia, vol. 2 (76), pp. 25—29.

7. Sazonets', I.L. and Zyma, I.Ya. (2018), Sotsial'ni instytuty v transformatsii derzhavnoi systemy upravlinnia okhoronoju zdorov'ia [Social institutions in the transformation of the state health care management system], Volyn. oberehy, Rivne, Ukraine.

8. Sazonetz, O. and Gankina, M. (2017), "The ways of implementation of socio-communicative functions of the enterprises of international tourism in practice", Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 11, pp. 38—42.

9. Zyma, I.Ya. and Obukhovska L.I. (2020), Mekhanizmy zabezpechennia diialnosti komunalnykh pidpriemstv — zakladiv okhorony zdorovia v umovakh detsentralizatsii [Mechanisms for ensuring the activities of public utilities — health care facilities in a decentralized environment], Volynski oberehy, Rivne, Ukraine.

10. detector.media (2023), "War and inclusiveness: how hostile agitprop tries to worsen Ukrainians' perception of people with disabilities", available at: https://detector.media/propahanda_vplyvy/article/220957/2023-12-24-viyna-ta-inklyuzyvnyist-yak-vorozhyu-agitprop-namagaietsya-pogirshyty-sprynyattya-ukraintsyamy-lyudey-z-invalidnistyu/ (Accessed 21.01.2024).

11. Goeldner, C.R. and Brent, R.J.R. (2003), Tourism principles, practices, philosophies, John Wiley & Sons, USA, pp. 313—317.

12. Ozturk, Y. Yayli, A. and Yesiltas, M. (2008), "Is the Turkish tourism industry ready for a disabled customer smarket? The views of hotel and travel agency managers", Tourism Management, vol. 29, no. 2, pp. 382—389.

13. United Nations (2007), Convention on the Rights of Persons with Disabilities, United Nations, New York, available at: www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf (Accessed 21.12.2023).

14. Darcy, S. and Buhalis, D. (2010), "Introduction: from disabled tourists to accessible tourism, Accessible Tourism: Concepts and Issues, Channel View Publications, Bristol.

15. European Network for Accessible Tourism (2010), "Working together to make tourism in Europe accessible to all (flyer)", available at: www.accessibletourism.org/resources/enat-a3_2010_en_for_web.pdf (Accessed 21.12.2023).

Стаття надійшла до редакції 08.03.2024 р.